

Gemeente Rotterdam
Gemeenteraad
Coolsingel 40
3011 AD ROTTERDAM

datum	ons kenmerk
6 juni 2016	RR/16.051/PH/WG/EL
pagina	betreft
1 van 9	realisatie collegetargets 2015

Geacht raadslid,

Na het onderzoek in september 2014 naar de collegetargets behorende bij het collegeprogramma 2014-2018 en een nagezonden brief over de target 'binnenstad', heeft de Rekenkamer Rotterdam nu onderzoek gedaan naar de realisatie van de targets van 2015.

In 2014 heeft de rekenkamer op verzoek van het college de conceptcollegedoelstellingen beoordeeld op specificiteit, meetbaarheid en tijdgebondenheid en op controleerbaarheid. Uit deze beoordeling bleken twee targets nog niet gereed te zijn ('betere onderwijsresultaten' en 'integratie'; zie de brief aan de raad van 25 september 2014). Daarnaast bleken drie targets zogeheten niet "rekenkamerproof":

- 'veiligheidsniveau', omdat niet voor alle jaren mijlpalen waren gesteld, maar slechts voor 2015. Dit is onwenselijk om minimaal jaarlijks te kunnen bijsturen, bij achterblijvende resultaten.
- 'langere verblijfsduur binnenstad', omdat het meetsysteem nog niet compleet was. In juli 2015 was deze target alsnog in opzet gereed en heeft de rekenkamer de target als "rekenkamerproof" beoordeeld.
- 'minder eenzaamheid', omdat er geen tussenliggende mijlpalen (mogelijk) waren.

De rekenkamer heeft de resultaten zoals die zijn opgenomen in het jaarverslag 2015 onderzocht aan de hand van normen ten aanzien van relevantie, controleerbaarheid en juistheid. Daarnaast heeft de rekenkamer om de mate van realisatie van de mijlpalen vast te stellen, de gerapporteerde cijfers vergeleken met de in het collegeprogramma 2014-2018 genoemde mijlpalen. Voor de targets die een mijlpaal voor 2015 hadden in het collegeprogramma 2014-2018 én waarover in het jaarverslag 2015 is gerapporteerd, heeft de rekenkamer vastgesteld in hoeverre de target is gehaald, bijna is gehaald, of niet is gehaald.¹

---

¹ : gehaald is 100%, bijna gehaald is 80- 100% en niet gehaald is minder dan 80%. Deze schaal hanteert de rekenkamer sinds de collegeperiode 2002-2006

leeswijzer

Deze brief begint met de conclusies van het onderzoek naar de voortgang van de targets 2015. Deze worden gevolgd door aanbevelingen. Vervolgens is integraal de wederhoorreactie van het college opgenomen, met daarna het nawoord van de rekenkamer. In de bijlage volgen per targets de bevindingen.

conclusies

1. Voor de collegeperiode 2014-2018 had het college nog de ambitie met tien collegetargets aan de slag te aan. Op dit moment is echter voor slechts vijf daarvan een tussentijds resultaat vast te stellen.
2. Dit heeft te maken met het (nog) ontbreken of afzien van een target ('betere onderwijsresultaten' respectievelijk 'integratie'), de keuze van het college af te zien van een target met jaarlijkse mijlpalen ('eenzaamheid'), de keuze om de nulmeting van een target omwille van een goed meetsysteem een jaar later te starten ('binnenstad') en ten slotte door de aanlevering van gegevens in juli 2016 ('kansrijke gezinnen').
3. Alle vijf targets waarvan een resultaat is verantwoord, zijn in technische zin controleerbaar gebleken.
4. Van de vijf targets waarover is verantwoord, zijn er twee gehaald ('bijstand uitstroom naar werk' en 'transformatie kantooroppervlak').
5. Van de vijf targets waarover is verantwoord, zijn er drie bijna gehaald (80-100%) ('schoonniveau' en 'veiligheidsniveau').
6. Van de vijf targets waarover is verantwoord, is er één niet gehaald (minder dan 80%) ('stimuleren duurzaam vervoer').
7. Voor een aantal targets is eventueel noodzakelijke tussentijdse bijsturing slechts beperkt mogelijk. Zo moet de target 'onderwijs' nog worden geformuleerd. Ook zijn er targets zonder jaarlijks mijlpalen. Een voorbeeld is de target 'veiligheidsniveau' waarover volgend jaar (2016) geen verantwoording mogelijk is vanwege de keuze van het college om over dat jaar geen Veiligheidsindex op te stellen. Ook over de target 'minder eenzaamheid' zal niet worden verantwoord, omdat er geen mijlpaal 2016 mogelijk is.

datum

6 juni 2016

pagina

2 van 9

aanbeveling aan het college:

1. Ga met de raad in debat over de realisatie van de mijlpalen en de mate waarin achtergebleven resultaten een gevolg zijn van achterblijvende inspanningen van het college en de mate waarin geboekte resultaten te danken zijn aan de inspanningen van het college.
2. Betrek in het debat over de resultaten het gewenste ambitieniveau van de mijlpalen en targets.
3. Bewaak dat eind 2017 over alle oorspronkelijke door de raad geaccordeerde targets wordt gerapporteerd.

wederhoorreactie college

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van uw bevindingen ten aanzien van de verantwoording over de collegetargets in de jaarrekening 2015. De verantwoording is juist en betrouwbaar gebleken. Voor de targets binnenstad en kansrijke gezinnen wachten wij de komende bevindingen van de rekenkamer af. Onvoldoende voortgang in het bereik van onze doelstellingen vraagt om een reactie, evenals enkele technische zaken. Die reactie treft u hieronder per target aan.

Zoals u ook aanbeveelt, gaan wij graag het debat aan met de raad over voortgang en ambitieniveau bij de behandeling van de jaarrekening 2015. Ook zullen wij zorgdragen voor een tijdige eindverantwoording inclusief meting van alle acht targets.

Veiligheid

De rekenkamer concludeert dat twee onderdelen van deze target volledig zijn gerealiseerd en één onderdeel voor 40%: bij Tussendijken, Bloemhof en Afrikaanderwijk is nog niet de gewenste voortgang van 2 punten meer in het wijkprofiel te zien.

Mede naar aanleiding van de eerste meting van het wijkprofiel is de aanpak in Tussendijken geïntensiveerd. We investeren in Tussendijken door een mix van aanpakken en het nemen van maatregelen. Hierbij pakken we met verschillende partners zowel de sociale, fysieke en veiligheidsproblematiek aan. Een kernteam onder leiding van wethouder Veiligheid zet hierbij intensief in op de jeugdproblematiek. De integrale aanpak onder leiding van de stadsmarinier zetten we onverkort voort. De resultaten hiervan zijn pas op lange termijn te verwachten.

Ook in de wijken op Rotterdam Zuid zetten we de intensieve integrale aanpak van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid, de stadsmariniers en het programma Ondermijning voort. In Hillesluis lijkt deze totale aanpak zijn vruchten af te werpen en dat vraagt intensieve continuering van de ingezette koers in samenwerking met alle partners. In Afrikaanderwijk en Bloemhof zijn enkele problemen, waaronder woninginbraak, echter nog hardnekkig. Hier wordt stevig op ingezet. In de zomer van 2015 is Bloemhof dan ook in de driehoek benoemd als hotspotgebied van de High Impact Crimes-aanpak. Ook is de ondermijningsaanpak ingezet. Het vraagt echter tijd voordat resultaten van deze ingezette richting zichtbaar zijn.”

datum

6 juni 2016

pagina

3 van 9

Voor wat betreft de door de rekenkamer herhaalde opmerking over het ontbreken van jaarlijkse mijlpalen geldt dat wij deze meetmethode zullen blijven gebruiken omdat de methode betrouwbaar en controleerbaar is en een goed inzicht geeft in het maatschappelijke effect. Een jaarlijkse meting kostbaar en het is oppassen voor teveel enquêtedruk voor Rotterdammers: de respons moet op peil blijven om betrouwbare uitspreken te doen. In de jaren dat het wijkprofiel niet gemeten wordt verantwoordt wij over resultaten en inspanningen. Daarop sturen wij bij.

Schoon

Het gemiddelde schoonniveau van de stad is in de periode van 1 september 2014 tot en met 31 augustus 2015 (periode van meting collegetarget over 66 wijken) gemiddeld op het afgesproken niveau gebleven (4,41). Doordat het gemiddelde schoonniveau opgebouwd is uit vijf componenten, is te zien dat vooral het zwerfvuil in enkele gebieden aandacht nodig heeft.

Van de 66 buurten scoorden 65 buurten in deze periode een 4 of hoger. De target wordt in 1 buurt echter niet gehaald. Het schoonniveau van de buurt Afrikaanderwijk werd over de periode 1 september 2014 t/m 31 augustus 2015 met een 3,89 beoordeeld. Dit blijkt vooral te komen door lage scores op graffiti, en dan met name op particuliere gebouwen, zwerfvuil en onkruid op verharding.

Met uitzondering van de Afrikaanderwijk is de basis dus op orde. Om het schoonbeeld verder te verhogen vragen echter verstoringen, zoals bijvoorbeeld de naastplaatsingen bij containers en het zwerfvuil in diverse wijken echter nog meer aandacht.

In 2015 is extra ingezet op verhoging van het schoonbeeld in het kader van het zwerfvuiloffensief. Dit offensief rust op drie pijlers: participatie en belonen, preventie en educatie en strenger straffen. Daarnaast wordt de nota Rotterdam, een schone stad opgesteld. Deze nota beschrijft de aanpak om daarin de komende jaren een forse slag te maken, met als drie pijlers:

Gerichte extra inzet om de belangrijkste verstoringen van het schoonbeeld significant terug te dringen.

Doorontwikkeling van vakmanschap en professionaliteit ten behoeve van een schone stad door planmatig en informatie gestuurd werken. Van belang is het langer vasthouden van het schoonniveau na een reinigingsbeurt.

Verdere intensivering van de samenwerking en gebiedsgerichte inzet tussen alle bij het schoonproduct betrokken actoren: gebiedsbeheer, reiniging, inzameling en toezicht en handhaving.

Buurten en locaties die (op onderdelen) structureel achterblijven bij het gewenste schoonniveau, zoals de Afrikaanderwijk krijgen hierbij extra aandacht.

De nota Rotterdam, een schone stad, met daarin de prioriteiten en de financiën, verschijnt in de zomer van dit jaar.

datum

6 juni 2016

Bijstand

pagina

4 van 9

Geen opmerkingen

Duurzaam vervoer

In haar brief constateert de Rekenkamer dat de target “Stimuleren duurzaam vervoer” in totaal nog niet is gehaald. Deze target bestaat uit twee onderdelen, waarvan de realisatie verschilt. Voor het openbaar vervoergebruik is de beoogde target voor 2017 al bereikt, maar het onderdeel fietsgebruik blijft achter bij de verwachtingen. Het onderdeel fietsgebruik vraagt dus extra aandacht in de komende periode.

Met de uitvoering van het Fietsplan, dat onlangs door de Raad is vastgesteld zijn wij nog maar net begonnen. De gepresenteerde cijfers betekenen dus niet dat we de conclusie moeten trekken dat we niet op het goede spoor zitten met het Fietsplan. Veel van de voorgenomen maatregelen worden in de resterende collegeperiode uitgevoerd en de effecten zullen ook pas in de loop dit jaar en het volgende jaar zichtbaar worden. De cijfers geven echter wel aan dat we kritisch moeten zijn op de effectiviteit van de maatregelen die we nemen.

Daarnaast voeren we op dit moment een nul-onderzoek uit naar wat de Rotterdammers van fietsen in de stad vinden. Dat onderzoek kan leiden tot extra inzichten in wat de Rotterdammer belangrijk vindt, en wat dus effectieve maatregelen kunnen zijn.

Het College onderzoekt of, naast de middelen die reeds voor het Fietsplan zijn gereserveerd, extra middelen ter stimulering van het fietsgebruik beschikbaar kunnen worden gesteld.

Eenzaamheid

De rekenkamer bevestigt met haar bevindingen wat in de uitwerking van deze target is beschreven, namelijk dat het niet realistisch is te veronderstellen dat een tussenmeting in 2015 al een resultaat van 24% zou kunnen laten zien. Daarom is voor 2015 geen mijlpaal geformuleerd. De realisatie 2017 wordt gemeten in 2017, op tijd voor de eindverantwoording en afgezet tegen de nulmeting 2013.

Onderwijs

Samen met het scholenveld is er binnen het programma Leren Loont! een brede set betekenisvolle indicatoren samengesteld aan de hand waarvan we per onderwijssector de verbeteringen volgen. Bij de indicatoren zijn streefwaarden en targets geformuleerd die samen recht doen aan ons brede onderwijsbeleid en de complexe opdracht van het Rotterdams onderwijs.

Over de voortgang op de indicatoren wordt jaarlijks gerapporteerd in de voortgangrapportage Leren Loont! en de Staat van het Rotterdams onderwijs.

nawoord rekenkamer

De rekenkamer heeft waardering voor het feit dat het college de aanbevelingen van de rekenkamer omarmt. Een debat over de collegetargets, de voortgang en het ambitieniveau zal wat betreft de rekenkamer ook nadrukkelijk gevoerd moeten worden in het licht van de op 27 mei jl. uitgebrachte 'Tussenstand Collegeprogramma Rotterdam 2014-2018'. Hierin wordt weliswaar door het college de balans opmaakt van zijn werkzaamheden, maar er wordt geen relatie gelegd met de acht meetbare prioriteitsdoelstellingen van het college.

In dat verband wijst de rekenkamer bijvoorbeeld op de target 'veiligheidsniveau', waarbij in de 'tussenstand' over de wijk Bloemhof wordt gesteld dat het "Bloemhof van nu, niet meer het Bloemhof van toen is" en dat voor Bloemhof "niet langer veiligheid het voornaamste agendapunt is maar scholing en werk". Uit de cijfers van de Veiligheidsindex 2014 bleek dat Bloemhof tot de 5 slechtste wijken behoorde. In plaats van de beoogde verbetering van de veiligheid in Bloemhof in 2015, heeft er ten opzichte van de Veiligheidsindex 2014 een verslechtering plaatsgevonden.

datum

6 juni 2016

pagina

5 van 9

Ten aanzien van de target 'onderwijs' maakt de rekenkamer uit de reactie van het college op dat er een brede set aan betekenisvolle indicatoren is samengesteld om de verbeteringen in de onderwijssector te volgen. Het wordt de rekenkamer echter niet duidelijk of hiermee invulling is gegeven aan de beloofde *negende* collegetarget onderwijs, temeer daar het college in de dezelfde reactie belooft zich in 2017 over alle *acht* targets tijdig te verantwoorden.

Met vriendelijke groet,

Drs. P. Hofstra RO CIA
directeur

bijlage: bevindingen per target

tabel 1: bevindingen per target

	relevant	controleerbaar	juist	kleur ²	
	schoonniveau	ja	ja	ja	Oranje
	veiligheidsniveau	ja	ja	ja	Oranje
	bijstand uitstroom naar werk	ja	ja	ja	Oranje
	kansrijke gezinnen rond het centrum	-	-	-	juni 2016
	transformatie kantooroppervlak	ja	ja	ja	Oranje
	langere verblijfsduur binnenstad	-	-	-	later gestart
	stimuleren duurzaam vervoer	ja	ja	ja	Rood
datum	minder eenzaamheid	-	-	-	geen mijlpaal
6 juni 2016	betere onderwijsresultaten	-	-	-	verwacht
	integratie	-	-	-	vervallen

pagina

6 van 9

schoonniveau

target 2015

Het schoonniveau van 66 Rotterdamse CBS-buurtten is in de periode 2014-2018 gemiddeld, per buurt, per jaar een 4 of hoger.

realisatie 2015

Het gemiddelde schoonniveau zit in 65 van de 66 wijken van de stad op de afgesproken minimale score van 4. Alleen de Afrikaanderwijk scoort daaronder: een 3,9.

Daarmee is de mijlpaal vrijwel volledig gehaald (98%).

veiligheidsniveau

target 2015

De Veiligheidsindex 2016:

1. Het veiligheidsniveau is omhooggegaan, de Veiligheidsindex binnen het wijkprofiel heeft een gemiddelde score hoger dan 100 (de nulmeting Veiligheidsindex 2014).
2. De wijken die in 2014 onder het gemiddelde veiligheidsniveau (100) scoren laten in 2015 (Veiligheidsindex 2016) gemiddeld op het totaal van deze wijken een verbetering zien
3. De 5 laagst scorende wijken op het wijkprofiel van 2014 (Hillesluis, Afrikaanderwijk, Tarwewijk, Bloemhof en Tussendijken) laten in 2015 (Veiligheidsindex 2016) een stijging van 2 punten per wijk zien op de Veiligheidsindex binnen het wijkprofiel. (Voor de hele collegeperiode is dit per wijk 5 punten)

realisatie 2015

1. Het totale veiligheidsniveau moest een score hebben van hoger dan 100. Dit is gerealiseerd. De score op de Veiligheidsindex 2016 is 102.
2. De wijken in die 2014 onder 100 scoorden moeten gemiddeld verbeterd zijn in de Veiligheidsindex van 2016. Dit is gerealiseerd, de score is van 88 in de veiligheidsindex van 2014 naar 89 in de Veiligheidsindex van 2016 gegaan.

² Groen = gehaald (100%); Oranje = bijna gehaald (80- 100%); Rood = niet gehaald (< 80%)

3. Van de 5 laagst scorende wijken in het wijkprofiel van 2014 scoren drie wijken in de Veiligheidsindex van 2016 zelfs lager dan in 2014: Afrikaanderwijk -4 punten, Tussendijken -11 punten en Bloemhof -8 punten.

Omdat de doelstelling uit drie onderdelen bestaat, waarvan twee onderdelen volledig gerealiseerd zijn en één onderdeel voor 40% is gerealiseerd komt de rekenkamer op een realisatie van 80%.

Ten aanzien van deze target heeft de rekenkamer in september 2014 al aangegeven het niet wenselijk te vinden dat er om de twee jaar een verantwoording plaatsvindt. De volgende Veiligheidsindex komt pas uit aan het einde van de collegeperiode.

bijstand uitstroom naar werk

target 2015

In de periode 1/1/2014 tot 1/1/2016 stromen 4.500 bijstandsgerechtigden uit naar werk (voor de gehele collegeperiode is de target 12.000).

datum
6 juni 2016

realisatie 2015

De realisatiecijfers en de mijlpalen staan in de tabel hieronder:

pagina
7 van 9

tabel 2: college target uitstroom naar werk

	2014	2015	2016	2017/eindwaarde
mijlpaal (cumulatief)	2.000	4.500	7.700	12.000
realisatie	2.959	6.570		

Ten opzichte van de target van 2015 zijn er 2.070 meer geregistreerde beëindigde uitkeringen met als reden uitstroom naar werk. Hiermee is de target ruimschoots gehaald.

In het definitieboekje heeft het college de uitstroom naar werk geoperationaliseerd als het aantal geregistreerde beëindigde uitkeringen met als reden uitstroom naar werk. Of de registratie op een goede wijze heeft plaats gevonden staat daar los van en is niet door de rekenkamer onderzocht. De rekenkamer wijst er in dit kader verder op dat, omdat het aantal beëindigde uitkeringen wordt gemeten, één persoon (die vanwege korte arbeidscontracten uitstroomt, instroomt en weer uitstroomt) meerdere keren kan meetellen.

kansrijke gezinnen rond het centrum

De oplevering van het resultaat van de target 2015 wordt aan het einde van het tweede kwartaal verwacht, zoals ook in het definitieboekje is aangegeven. De rekenkamer zal hiervan, als vervolg op deze brief, de relevantie, controleerbaarheid, juistheid en mate van realisatie onderzoeken.

transformatie kantooroppervlak

target 2015

De target voor 2015 is het (laten) transformeren en/of onttrekken van tenminste 60.000 m² bruto vloeroppervlak uit de voorraad kantoren in Rotterdam (voor hele collegeperiode is de target 120.000 m² tot 1 november 2017).

realisatie 2015

De realisatie is 81.830 m² per 1-1-2016. De realisatie is 21.830 m² meer bruto vloeroppervlak dan wat als target voor 2015 is gesteld. Daarmee is de doelstelling ruimschoots gehaald.

langere verblijfsduur binnenstad

De target 'langere verblijfsduur binnenstad' was in september nog niet "rekenkamerproof". Het college heeft toen de tijd genomen om een goed meetsysteem op te zetten. In juli 2015 was dit systeem gereed en heeft de rekenkamer alsnog geconstateerd dat de doelstelling in opzet "rekenkamerproof" is.

Logisch vloeit hieruit voort dat het jaar 2015 het jaar van de nulmeting is. Omdat met één meting de toename verblijfsduur niet vast te stellen is, is er geen verantwoording in 2015. Volgend jaar worden de nulmeting en eerste meting meegenomen in het onderzoek.

stimuleren duurzaam vervoer

target 2015

Het college stelt zich ten doel het gebruik van duurzame vervoerwijzen bij bezoek aan de binnenstad, gemeten over de periode van 1 oktober 2014 tot 1 oktober 2015, te doen stijgen:

- Door het fietsgebruik op telpunten rond de binnenstad met minimaal 2 % te laten stijgen (hele collegeperiode 10%).
- Door verplaatsingen van en naar de binnenstad met bus, tram en metro met minimaal 0,5% te doen stijgen (hele collegeperiode 2%).

realisatie 2015

De realisatie van de target 'stimuleren duurzaam vervoer' is als volgt:

- Het fietsgebruik is tot en met het derde kwartaal 2015 gestegen met 0,8% en tot en met het vierde kwartaal 2015 met 1,1% t.o.v. de nulmeting in het derde kwartaal van 2014. De ontwikkeling van het fietsgebruik blijft hiermee achter bij de beoogde mijlpaal van 2% in het derde kwartaal van 2015. Dit onderdeel van de target is hiermee voor 55% gehaald.
- Ten opzichte van de nulmeting (Q3 2014) is het gebruik van het openbaar vervoer met 3,6% gestegen tot en met het derde kwartaal 2015. Hiermee is de target ruimschoots gehaald.

De target bestaat uit twee onderdelen, waarvan de realisatie verschilt. De target 'meer duurzaam vervoer' is in totaal niet gehaald.³ Dit wordt veroorzaakt door het onderdeel fietsgebruik, zoals onderstaande tabel laat zien.

tabel 3: duurzaam vervoer

	realisatie	kleur
fietsgebruik	55%	
bus, tram en metro	100%	
<i>duurzaam vervoer</i>	78%	

minder eenzaamheid

De target 'minder eenzaamheid' is geformuleerd als een significante afname van het aandeel ouderen in de wijken waar eenzaamheid het hoogst is. Inherent aan de keuze van deze doelstelling (significante afname) is dat er geen jaarlijkse mijlpalen zijn te formuleren. Op basis van de beschikbare gegevens van het wijkprofiel 2015 is

³ 100% = gehaald; 80- 100% = bijna gehaald; < 80% = niet gehaald. Deze schaal hanteert de rekenkamer sinds de collegeperiode 2002-2006.

het eventueel mogelijk vast te stellen dat de afname in 2015 al significant is, hoewel dat voor 2017 het doel is.

De nulmeting is een percentage eenzame ouderen in de wijken die het slechtst scoren op eenzaamheid van 29. De meting waarover het college verantwoord resulteert in 27%. Dat is twee procentpunt minder. Vanwege de geldende betrouwbaarheidsmarges moet er ten minste een gemeten afname van vijf procentpunt zijn. Alleen dan kan er met (statistische) zekerheid gesteld worden dat er sprake is van een afname (conform hetgeen het college in het definitieboekje stelde). Omdat de gemeten afname van twee procentpunt lager is (dan de vereiste vijf procentpunt), is het onzeker of er daadwerkelijk sprake is van een afname.

betere onderwijsresultaten

Het college heeft nog geen target 'betere onderwijsresultaten' opgesteld.

datum

6 juni 2016

pagina

9 van 9

integratie

Per brief van 23 maart 2015 heeft het college de raad geïnformeerd dat een verkenning naar mogelijke collegetargets op het gebied van integratie heeft plaatsgevonden. Het college komt in die brief tot de conclusie dat er geen werkbare en realistische target op integratie is te formuleren. Doorslaggevend hierbij was voor het college dat integratie met name een proces van de migrant zelf is, waarop de overheid geen absolute invloed heeft, wat het meten van het netto -effect op integratie moeilijk maakt.

